

**Қаржы секторындағы жағдай, сауда балансы мен
инфляциядағы болжамдар, Қазақстан экономикасына деген
әлемдік нарықтардағы белгісіздіктің әсері туралы Ұлттық Банк
Төрағасының орынбасары Ақылжан Баймағамбетовтің негізгі
тезистері**

**Ұлттық Банктің базалық сценарийі аясында әлем мен
Қазақстан экономикасын дамыту болжамдары туралы**

Күтілгендей, лондаунды аяқтау және шектеу шараларын жеңілдету жағдайында ағымдағы жылғы үшінші тоқсанда елдер өндіріс көлемін қалпына келтіре бастады. Мәселен, шілдеден бастап Manufacturing PMI және Services PMI алдын ала индикаторлары 50 белгісінен жоғары тұр, Қытай экономика өсімін 4,9% (ж/ж) деңгейінде тіркеді.

Соған қарамастан, ауырудың қайталану толқынының тәуекелдері іске асырыла бастады және дамыған елдерде локдаундар енгізілуде. Осындай ахуал аясында сыртқы сұраныстың қалпына келуі жөніндегі болжамдар, әрине, өте оптимистік болып көрінуі мүмкін.

ХВҚ 2020 жылға арналған әлемдік экономиканың даму болжамын **-4,9%-дан -4,4%-ға** дейін жақсартқанын, бірақ 2021 жыл бойы күтуді **5,4%-дан 5,2%-ға** дейін төмендету жағына түзеткенін еске сала кетейін.

Мұнай бағасы базалық сценарий – жылдың соңына дейін орта есеппен бір баррель үшін 40 доллар шеңберінде қалыптасуда. Бұл ретте жекелеген кезеңдерде баға базалық сценарийден төмен түсті, алайда 40 доллар және одан жоғары белгіге қайта келді.

Қазақстанның экономикалық даму серпіні, жалпы алғанда, күтулерімізге сәйкес қалыптасып келе жатыр. Ағымдағы жылғы 9 айдың қорытындысы бойынша ІЖӨ-нің төмендеуі болжамды 2,9% кезінде 2,8% болды. Сонымен қатар, базалық салаларды көрсететін қысқа мерзімді экономикалық индикатор 2020 жылғы қаңтар-қазанда 2,8%-ға төмендеді (2020 жылғы қаңтар-қыркүйекте 2,5%-ға төмендеді), бұл коронавирустың қайталанған толқынына байланысты іске асырылып отырған тәуекелдерді көрсете отырып, белсенділіктің барынша баяу қалпына келу белгілерін білдіреді.

Ел экономикасы мен оны қалпына келтіру белгілеріне COVID-19 пандемиясының әсер етуі туралы

Бәрі де дұрыс, алайда қыркүйекте карантин шараларының жеңілдетілуіне байланысты экономиканың жекелеген секторларында инвестициялық қызмет пен іскерлік белсенділік жақсарғанын байқап отырмыз.

Экономикалық белсенділіктің оң серпіні өңдеу өнеркәсібі, сауда, ауыл шаруашылығы, құрылыс, ақпарат және байланыс салаларында байқалады.

Тау-кен өнеркәсібі мен көлік салалары ІЖӨ серпініне негізгі теріс үлес қосуды жалғастыруда. Қыркүйекте тау-кен өнеркәсібінде төмендеу жалғасып, мұнай мен газ конденсатын өндіру көлемінің төмендеуі нәтижесінде -7,7% (ж/ж) болды. Көлік қызметтері 23,1%-ға қысқарды.

Ағымдағы жылғы наурыздан бастап төмендеуді көрсеткен инвестициялық қызметтің құлдырау деңгейі қатаң локдаун кезеңіне келді.

Қыркүйекте инвестициялардың оң деңгейге дейін қалпына келгені байқалады, 2019 жылғы қыркүйекке қарай жылдық өсу 2,3% болды (жыл басынан бері құлдырау 4,9% болды).

Кәсіпорындарға жүргізілген пікіртерімнің қорытындысы сәуірде төмендеудің ең жоғары көрсеткішінен кейін келесі 5 айда жалпы іскерлік белсенділік индексінің үрдісі қалпына келгенін көрсетеді.

Индекс экономикадағы ахуалға өте қатты әсер етеді. Төтенше жағдай режимі жойылғаннан кейін индекс мамыр мен маусымда өсті, алайда, шілдеде локдаун режимін енгізу тағы да төмендеуге алып келді. Локдаун жойылғаннан кейін индекс қыркүйек пен қазанда өсуді жалғастырып, тиісінше 47,6 және 48,8 болды, бұл нақты сектордағы көңіл-күйдің жақсарғанын көрсетеді.

Тұтынушы нарығындағы жағдай мен инфляцияны бағалау туралы

Жалпы алғанда, тұтынушылық нарықта ахуал тұрақтанып келеді. Қазанның қорытындысы бойынша жылдық инфляция 7,1% деңгейінде қалыптасты, бұл біздің осы кезеңдегі бағалауымыздан біршама төмен.

Азық-түлік және азық-түлікке жатпайтын инфляция бағалаудан төмен қалыптасты (11,5%-ға қарағанда 10,7%, 6,7%-ға қарағанда 5,6%).

Азық-түлік инфляциясының құрылымында нарықта ет және нан-тоқаш өнімдері бағасының жылдық өсу қарқынының жылдам баяулауы байқалды. Теңгенің номиналды бағамының әлсіреуі аясында маңызды импорттық құрамдас бөлігі бар тауарлар тобына: май мен тоң май, шай мен кофе, алкогольді ішімдіктер бағасының өсуі байқалады. Ұсыныстың жекелеген күтілмеген өзгерістері аясында (құс тұмауының өршуі, Ресейде қанттың қымбаттауы) жұмыртқа мен қант қымбаттады.

Азық-түлікке жатпайтын инфляцияның барынша жоғары өсуін күту азық-түлікке жатпайтын тауарларды тұтынудағы импорттың жоғары үлесін ескере отырып, теңгенің АҚШ долларына қатысты айырбастау бағамының ауысу нәтижесін іске асыруды кейінге қалдырумен байланысты болды. Шындығында, оларға баға серпіні салыстырмалы түрде тұрақты болып қала береді.

Халықтың инфляциядан не күтетіні туралы

Шын мәнінде, қыркүйекте біз шілде-тамыздағы өсуден (6,6 және 6,9) кейін 6,5%-ға дейін төмендегенін байқадық. Бұған карантин

шараларын жеңілдету, кірістерді қалпына келтіру, жекелеген тауар нарықтарындағы күтпеген өзгерістердің (дәрі-дәрмектер, көкөністер мен жемістер және басқалар) біртіндеп әлсіреуі әсер етті. Респонденттердің аз бөлігі – тамақ өнімдеріне, басым бөлігі – азық-түлікке жатпайтын тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның өскенін атап өтті. Бірақ инфляциялық күтулер әлі де тұрақтанған жоқ. Бұл коронавирустың екінші толқыны белгісіздік өскен кезде қайталанатын құбылмалылықты тудыруы мүмкін дегенді білдіреді.

Біздің болжамдарымыз бойынша, кейбір тұрақтануға қарамастан, жылдық инфляция нысаналы дәліздің жоғарғы шегі 4-6%-ға 2021 жылдың соңына қарай жақындайды.

Қазақстан мен Ресейдегі кредиттеу ставкаларының айырмашылығы туралы

Салыстыру кезінде ақша-кредит саясатын жеңілдетудің алғышарттарын және коронавирус пандемиясынан туындаған дағдарысқа түскен елдер экономикасының жай-күйін ескеру қажет.

Ресейде барынша әртараптандырылған экономика, төлем балансының ағымдағы шотының орнықты профициті және ретке келтірілген фискалдық саясат үшеуі бірге экономикаға аз деңгейде әсер етеді, бұл күтпеген өзгерістерге және болашақта инфляцияның нысанадан ауытқуына барынша контрциклдық тұрғыдан ден қоюға мүмкіндік береді.

Соңғы 4 жылда Ресейде инфляция орташа алғанда **4%** шамасында қалыптасты. Жекелеген кезеңдерде инфляция **2,2%-ға** дейін төмендеді. Бұл ретте, осы 4 жылдағы экономикалық өсу де өте төмен – шамамен **1,5%** деңгейінде болды. Қазақстанда инфляцияның салыстырмалы түрде жоғары деңгейіне қарамастан, 4 жылда экономикалық өсу орташа алғанда **3,5%-ды** құрады, бұл РФ-дағы өсуден 2,3 есе артық.

Экономикаларды кредиттеу және номиналды мөлшерлемелер деңгейлері арқылы салыстыру дегеніміз талдауда Ресей мен Қазақстан арасындағы басқа да елеулі айырмашылықтарды елемей болып табылады.

Төлем балансының ағымдағы есебі туралы

Төлем балансының құрылымында ағымдағы шоттың сальдосы ең маңызды көрсеткіштердің бірі болып табылады. Ол белгілі бір уақыт кезеңіндегі тауарлардың, қызметтердің және экономика субъектілері кірістерінің халықаралық ағындарын көрсетеді. Теріс ағымдағы шот елдің тапқан табысынан гөрі көп ақша жұмсайтынын көрсетеді. Басқаша айтқанда, ағымдағы шот шетел валютасына деген сұраныстың жанама индикаторы болып табылады және базалық мөлшерлеме бойынша шешім қабылдау кезінде ескеріледі.

Алдын ала бағалау бойынша, 2020 жылғы 3-тоқсанда ағымдағы шот (-)5,5 млрд АҚШ доллары мөлшеріндегі тапшылықпен қалыптасты. Осындай терең тоқсандық тапшылық 1-жартыжылдықтың оң ағымдағы шотын (1,7 млрд АҚШ доллары профициті) «жауып тастады» және 9 айдың көрсеткіштерін 3,8 млрд АҚШ доллары мөлшеріндегі тапшылық жағына қарай «тартты».

3-тоқсандағы жағдайдың нашарлауы тауарлар экспортының қысқаруымен байланысты болды. Пандемиядан туындаған мұнайдың әлемдік бағасының 2020 жылғы 2-тоқсанда төмендеуі 3-тоқсандағы халықаралық сауда статистикасында көрініс тапты. Нәтижесінде, төлем балансының әдіснамасы бойынша тоқсандық сауда балансы 20 жылда алғаш рет теріс болды және (-)1,0 млрд АҚШ долларын құрады.

2020 жылы біз тапшылығы бар ағымдағы шотты күтеміз. Бұл мұнайдың төмен бағасымен, ОПЕК+ келісімі аясында оны өндіру көлемінің қысқаруымен, пандемияның қайталану тәуекелінің артуына байланысты неғұрлым әлсіз сыртқы сұраныспен түсіндіріледі. Бұл ретте мұнай-газ секторындағы тікелей инвесторлар кірістерінің төмендеуі ағымдағы шоттың нашарлауын ішінара реттейтін болады.

Қаржы секторындағы жағдай туралы

Ішкі қаржы секторындағы ахуалды әрдайым әлемдік қаржы нарықтарындағы ахуалдың дамуы және сыртқы іргелі факторлардың әсері тұрғысынан қарастырған жөн. Естеріңізге сала кетейін, ағымдағы жылғы қыркүйек-қазанда АҚШ-тағы сайлаумен және әлемнің әртүрлі елдерінде жаңа карантиндік шаралардың енгізілуімен байланысты белгісіздікке орай әлемдік қаржы нарықтарындағы құбылмалылық айтарлықтай өсті. Мәселен, қазан айының соңында Brent маркалы мұнай баррелінің бағасы **37,5 АҚШ доллары** деңгейіне дейін төмендеді.

Сыртқы факторлардың әсерінен теңгенің айырбастау бағамы ағымдағы жылғы қазанда бір АҚШ доллары үшін **431,81** теңгеден **432,66 теңгеге** дейін **0,2%-ға** әлсіреді. Құбылмалықтың өсуі және теңгенің әлсіреуі **депозиттерді долларландырудың** кейбір өсуімен қатар орын алды. Валюталық салымдардың үлесі ағымдағы жылғы шілдедегі **39,5%-дан** қыркүйекте **40,9%-ға** дейін ұлғайды.

Ақша нарығында өтімділік профициті байқалады. Ынталандырушы ақша-кредит талаптарының аясында, сондай-ақ карантин шараларының жеңілдетілуіне қарай **экономикаға берілетін кредиттер** өсуінің бәсеңдеу үрдісі қарқын алғаны байқалады. Ағымдағы жылғы тамызда **7,3%-ға** (ж/ж), қыркүйекте – **7,1%-ға** (ж/ж) жеделдегені көрініс береді.

Бірақ, жалпы қаржы нарығы тұрақты жұмыс істеп келеді. Ағымдағы макроэкономикалық үрдістер және ішкі экономика мен қаржы нарығына әсер етудің іргелі факторларының серпіні әрқашан біздің жіті

бақылауымызда болады және баға тұрақтылығы мен қаржы жүйесінің тұрақтылығы жөнінде шешімдер қабылдау кезінде ескеріледі.

Экономикаға әсер ететін сыртқы қатерлер туралы

Әрине, пандемияның теріс әсеріне және жаппай қатаң шектеулер енгізуге байланысты әлемдегі экономикалық белсенділіктің нашарлауы басты тәуекел болып қалады. Қазақстан экономикасы ашық экономикаға жататынын және әлемдік экономиканың серпінімен ұштаса дамитынын есте сақтау қажет.

Коронавирустың әлемде қайтадан күшті таралу тәуекелі жүзеге асырылған жағдайда, шикізат тауарларына әлемдік сұраныс төмендейді, бұл олардың бағасын төмендетуге алып келеді. Бұл өз кезегінде мұнай экспорттаушы елдерде, оның ішінде Қазақстанда экспорттық валюталық түсімнің төмендеуіне әкеледі. Елге экспорт үшін түсетін төлемдердің қысқаруы ұлттық валютаға қысым көрсету тәуекелін және тиісінше инфляциялық процестердің жеделдеу тәуекелін туындатады.

Бұл ретте, Еуропада және басқа дамыған елдерде осы жылғы көктемдегі сияқты өте қатаң карантин шараларын қайта енгізу тәуекелін іске асыру ықтималдылығы салыстырмалы түрде аз болып тұр, өйткені бұл барынша ұзақ рецессияға әкелуі мүмкін. Сондықтан елдердің үкіметтері шектеулерді барынша нақты қарастыруы мүмкін.

Біз бүгін, вакцинаны сынақтан өткізу бойынша позитивті жаңалықтармен бірге мұнай бағасының бір баррель үшін **44** долларға (11.11.2020) жеткенін көріп отырмыз. Яғни, қазіргі сәтте қалыптасып отырған жағдай біз талқылап отырған тәуекелге түгелдей қарама-қарсы болып тұр. Алайда, бағаның осындай қалпына келуі құбылмалылықтың өсуі аясында қысқа мерзімді құбылыс болып табылмай ма деген мәселе біз үшін маңыздырақ болып тұр.

Бұл жағдай болжаулар мен бағалауларда жаһандық белгісіздікті ескеру тәсілі өзін-өзі ақтайтынын білдіреді. Сондықтан әлемдегі өте қарқынды дамып келе жатқан жағдайды ескерсек, біздің шешімдеріміз бұрынғысынша біздің экономикамыз үшін тәуекелдердің іске асырылу ықтималдығын мұқият талдауға және саралауға негізделеді.

Қараша-желтоқсандағы болжамды кезең барысында біз базалық сценарийден бөлек жағдайдың бұдан былайғы дамуының түрлі сценарийлерін бағалаймыз. Сонымен бірге, экономикамызға әсер ететін іргелі факторлардың одан әрі даму қарқынына байланысты базалық ставканы ықтимал төмендету мүмкіндігі бағаланады.